

УПОВНОВАЖЕНИЙ
Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008, тел. (044) 298-70-33 E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua

Міністерство юстиції України

**Офіс Генерального прокурора
(до відома)**

ПОДАННЯ

Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

(згідно з частиною третьою статті 15 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»)

Статтею 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я є найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини і громадянина закріплено у Розділі II Конституції України та, відповідно до статті 22 Основного Закону України, не є вичерпними, гарантуються і не можуть бути скасовані.

Згідно зі статтею 101 Конституції України Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, метою якого є:

захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;

додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина у відносинах, що виникають між юридичними особами публічного та приватного права, а також фізичними особами, які перебувають на території України, у випадках, передбачених окремим законом;

запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;

сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність до Конституції України, міжнародних стандартів у цій сфері.

Мною, у зв'язку із здійсненням на підставі статей 13 та 19¹ Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захисту прав кожного на території України,

виконанням функцій національного превентивного механізму (далі – НПМ) відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання виявлено грубі порушення прав людини на захист від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання у діяльності державної установи «Первомайська виправна колонія № 117» (далі – ВК, установа), у якій на час відвідування НПМ утримувались 181 засуджених.

Статтею 5 Загальної декларації прав людини, статтею 3 Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, статтею 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, статтею 2 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, статтею 28 Конституції України визначено, що ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання.

Передбачено, що жодні виключні обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань чи інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання.

Згідно з положеннями частини 3 статті 50 Кримінального кодексу України покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність.

Частиною 1 статті 8 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК) серед основних прав засуджених визначено право на гуманне ставлення до них та на повагу їх людської гідності; засуджені не повинні підлягати жорстокому, нелюдському або такому, що принижує їх гідність, поводженню.

Під час здійснення 22 серпня 2023 року відвідування установи до групи НПМ від новоприбулих засуджених, які перебували у дільниці карантину, діагностики і розподілу (далі – КДіР), надходили скарги про застосування до них фізичного та морального тиску з боку інших засуджених, які відбувають покарання у ВК.

Так, під час конфіденційного спілкування із засудженими у дільниці КДіР встановлено, що у вказаній дільниці постійно проживає засуджений установи на ім'я Антон, який роз'яснює новоприбулим засудженим їхні права та обов'язки, слідкує за дотриманням режимних вимог та підтриманням належного санітарного стану примушуючи цих засуджених здійснювати прибирання території та приміщень дільниці КДіР.

Окрім цього, з метою впливу на поведінку засуджених застосовуються методи залякування, а саме принизливе ставлення, постійні насмішки та фізичний вплив, зокрема удари по потилиці та шиї тощо.

Зазначене є порушенням вимог нормативно-правових актів, адже відповідно до пункту 2 розділу I Положення про дільницю карантину, діагностики і розподілу засуджених, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 04.11.2013 № 2300/5, новоприбулі засуджені розміщуються у дільниці КДІР з метою унеможливлення безконтрольного спілкування з іншими засудженими.

Слід зауважити, що практика залякування вже фіксувалась групою НПМ при відвідуванні ВК 14 лютого 2019 року, коли в установі також фіксувалися випадки застосування фізичного та психологічного насилля до засуджених.

Європейський комітет з питань запобігання катувань чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання постійно наголошує у своїх доповідях на необхідність відмови від практики використання засуджених як днювальних. Відповідальність за порядок та безпеку повинні брати на себе лише співробітники установи.

З 2015 року до нормативно-правових актів, які регламентують діяльність виправних колоній, внесено зміни та виключено норму, яка передбачала фіксацію до стін ліжок у дисциплінарних приміщеннях на денний час.

Незважаючи на це у ВК збереглися засоби для такої фіксації, що створює умови для можливих зловживань з боку працівників установи та виступає додатковим каральним елементом під час покарання, так як засуджені позбавлені можливості сидіти та лежати на ліжку протягом дня.

У санвузлах та лазні дисциплінарного ізолятора (далі – ДІЗО) встановлено порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що забезпечує право на повагу до приватного життя.

Так, санвузли у камерах ДІЗО № 1, № 2 та № 9 не містять перегородок, які дозволяють усамітнитись, що порушує вимогу правила 19.3 Європейських пенітенціарних правил (Рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць) (далі – ЄПП), у зв'язку з чим не дотримується право засуджених на приватність.

У приміщенні лазні ДІЗО також не дотримується право на приватність через відсутність шторок та душових перегородок, достатніх для усамітнення засуджених.

Окрім того місця для приймання душу в лазні ДІЗО розташовані поруч одне з одним, що також є порушенням права на приватність.

У деяких камерах ДІЗО встановлено надмірну заґратованість вікон. Так, у камерах № 1 та № 2 через надмірну заґратованість недостатньо природного освітлення, тому постійно увімкнено загальне освітлення.

На момент відвідування показник загального освітлення складав 16 люкс при тому, що згідно додатку Ж «Нормативні показники освітлення приміщень житлових будівель», ДБН В.2.5-28:2018 «Природне і штучне освітлення», затверджених наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 03.10.2018 № 264, освітленість робочих поверхонь спальних, житлових кімнат має складати 150 люкс.

Довідково: замірювання загального освітлення у камерах ДІЗО здійснювалося з використанням сертифікованого люксметра «Benetech Digital Lux Meter GM 1010».

Прогулянкові дворики ДІЗО не обладнані достатнім укриттям від атмосферних опадів, що не відповідає пункту 48 другої загальної доповіді Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню [СРТ/Inf (92) 3].

Лазне-пральне обслуговування засуджених здійснюється із порушенням вимог Положення про організацію лазне-прального обслуговування осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 08.06.2012 № 849/5 (далі – Положення про ЛПО).

Так, лазня ДІЗО не забезпечує можливості встановлення перегородок через маленький розмір приміщення та не дозволяє проводити одночасне миття засуджених з камерних приміщень, у яких утримується більше двох осіб.

Окрім цього, у лазні ДІЗО відсутні прогумовані килимки та відсутнє приміщення для роздягання, що порушує пункти 2.6.3 та 2.13.3 Положення про ЛПО.

Відповідно до частини 2 статті 115 КВК та пункту 20.1 ЄПП засуджені, які не мають власного одягу, мають забезпечуватися одягом та взуттям, який відповідає клімату.

Так у ході опитування засуджених, здійсненого за відсутності третіх осіб та за умов, що виключають можливість прослуховування чи підслуховування встановлено, що засуджені, які не отримують посилок чи передач від рідних та близьких, не мають у користуванні одягу та взуття за сезоном.

Пунктом 1 розділу XI Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5 (далі – ПВР УВП), засудженим дозволяється придбавати за безготівковим розрахунком продукти харчування і предмети першої потреби без обмеження їх обсягу.

Під час відвідування групою НПМ встановлено, що у крамниці установи відсутні тютюнові вироби, наявність яких передбачена додатком 5 ПВР УВП (перелік продуктів харчування, виробів і речовин, які засуджені можуть отримувати в посилках (передачах), купувати в крамницях установ виконання покарань та зберігати при собі).

Під час проведення відвідування їдальні встановлено, що адміністрація установи використовує працю засуджених на посадах працівників відділення господарчого обслуговування її оплати.

Так, згідно записів у Журналі погодинних перевірок наявності засуджених на робочих місцях на роботи до їдальні ВК 22.08.2023 виведено 20 засуджених, з них лише 8 осіб офіційно працевлаштовані та отримують заробітну плату, решта засуджених (12 осіб) працює у їдальні установи без оплати

праці як такі, що залучені до виконання робіт з благоустрою ВК відповідно до пункту 5 статті 118 КВК.

За отриманою інформацією, робочий день таких працівників в годинному вимірі не відрізняється від тих працівників, які за свою роботу отримують заробітну плату.

Таким чином, період працевлаштування в установі робітникам, які використовуються без оплати праці, не буде включено до стажу роботи, що передбачено Законом України «Про пенсійне забезпечення» та позбавляє права на інші соціальні гарантії.

Окрім цього відповідно до вимог пункту 5 статті 118 КВК до виконання робіт з благоустрою ВК засуджені мають залучатися в порядку черговості, однак згідно записів у Журналі погодинних перевірок наявності засуджених на робочих місцях встановлено, що до цих робіт щодня залучаються одні і ті ж засуджені.

Згідно статті 119 КВК праця осіб, засуджених до позбавлення волі, оплачується відповідно до її кількості і якості. Окрім цього у пункті 5.1. Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 07.03.2013 № 396/5, зазначено, що заробітна плата, нарахована засудженим, за умови виконання ними норми виробітку або тривалості робочого часу, не може бути менше законодавчо встановленого мінімального розміру заробітної плати.

Засуджені мають отримувати мінімальну заробітну плату. У той час, середній заробіток у ВК складає близько 1800 грн, що майже в 3 рази менше за мінімальну заробітну плату по країні, яка станом на серпень 2023 року складає 6700 грн.

У порушення вимог пункту 7 глави 3 розділу II Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі, затвердженого наказом Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України від 15.08.2014 № 1348/5/572, та статті 21 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», до роботи на об'єктах харчування залучаються особи, які не пройшли необхідного медичного обстеження та не мають відповідного медичного документа (особиста медична книжка № 1), що може призвести до розповсюдження інфекційних та інших захворювань на території установи.

Під час вивчення облікової інформації встановлено, що у 2023 році застосування норми у виді заміни невідбутої частини покарання більш м'яким (стаття 82 Кримінального кодексу України) стало можливим для 44 засуджених, проте комісією установи усім вказаним засудженим, було відмовлено у можливості її застосування.

Таким чином адміністрацією ВК створюються штучні перешкоди у можливості застосування до засуджених норми у виді заміни невідбутої частини покарання більш м'яким та суперечить принципу поетапного повернення засудженого у суспільство, який має передбачати переведення

засудженого з установи закритого типу до установи із напіввідкритими умовами і далі повернення у суспільство.

У доповіді Уряду України за наслідками візиту КЗК до України [СРТ/Inf (2020) 40] зазначено, що під час візитів до місць несвободи, ув'язнені та засуджені дуже неохоче розмовляли із делегацією, явно хвилюючись за свою безпеку та висловлювали свій страх можливих репресій з боку працівників або засуджених, які допомагають працівникам, як тільки делегація залишить установу, тому вони дуже неохоче розмовляли, явно хвилюючись за свою безпеку.

Також під час відвідування установи та проведенні конфіденційних бесід більшість із засуджених відмовлялися від спілкування з представниками групи НПМ або відповідали шаблонними фразами, які зводилися до того, що: «ви поїдете, а нам тут жити».

Зазначене суперечить принципу, що адміністрація установи повинна забезпечувати позитивні взаємовідносини між персоналом та засудженими, а персонал повинен гуманно та порядно ставитись до засуджених, не забуваючи про безпеку, оскільки це не лише зменшить ризик жорстокого поводження, але й сприятиме покращенню контролю та безпеці.

На підставі викладеного, з метою усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина, обумовлених діями або бездіяльністю персоналу установи, а також приймаючи до уваги те, що:

відповідно до підпункту 2⁷ пункту 3 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 № 228, Міністерство юстиції України забезпечує контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та узятих під варту осіб,

керуючись статтею 101 Конституції України, статтями 13, 15, 16, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»,

ВИМАГАЮ:

1. Розглянути подання та вжити заходів, спрямованих на усунення порушень, виявлених у державній установі «Первомайська виправна колонія № 117», зокрема:

1.1. Вжити організаційно-практичних заходів щодо неухильного дотримання права засуджених на гуманне ставлення, повагу їх людської гідності та неприпустимості застосування фізичної сили до новоприбулих засуджених;

1.2. Демонтувати засоби фіксації відкидних ліжок у камерах ДІЗО;

1.3. Вжити додаткових заходів щодо створення належних умов для реалізації права засуджених на приватність та особистий простір;

1.4. Забезпечити належний рівень освітлення у камерах ДІЗО;

1.5. Провести ремонтні роботи у прогулянкових двориках ДІЗО;

1.6. Переглянути організацію лазне-прального обслуговування засуджених

та привести її у відповідність до вимог Положення про ЛПО;

1.7. Забезпечити засуджених власним одягом та взуттям відповідно до частини 2 статті 115 КВК;

1.8. Вжити заходів щодо забезпечення крамниці установи тютюновими виробами та предметами першої потреби без обмеження їх обсягу;

1.9. Переглянути практику реалізації права засуджених на гідну заробітну плату згідно із законодавством про працю;

1.10. Забезпечити проведення медичного обстеження та ведення медичної документації засудженим, які працюють на об'єктах харчування;

1.11. Переглянути практику застосування до засуджених заохочувальних норм, а саме заміни невідбутої частини покарання більш м'яким (стаття 82 Кримінального кодексу України);

1.12. Під час щоденних інструктажів чергової зміни увагу працівників установи звертати на гуманне та порядне ставлення до засуджених.

2. У спосіб, передбачений чинним законодавством, вжити заходів щодо притягнення винних службових осіб до відповідальності.

Про результати розгляду подання та вжиті заходи у місячний строк повідомити Уповноваженого.

Звертаю увагу, що відмова органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадових і службових осіб від співпраці, а також умисне приховування або надання неправдивих даних, будь-яке незаконне втручання в діяльності Уповноваженого з метою протидії передбачають відповідальність згідно з чинним законодавством.

Додаток: звіт за результатами відвідування державної установи «Первомайська виправна колонія № 117» на 15 арк. в 1 прим.

**Уповноважений Верховної Ради
України з прав людини**

Дмитро ЛУБІНЕЦЬ

Потапович Павло (050)-967-95-51

